

MORNARICE NA VELIKIM I MALIM MORIMA

Dom JNA u Beogradu je nedavno organizovao tribinu o knjizi admirala Branka Mamule MORNARICE NA VELIKIM I MALIM MORIMA, iz koje donosimo priloge nekih učesnika.

Kontraadmiral
Tihomir VILOVIĆ

Knjiga *Mornarice na velikim i malim morima* admirala Branka Mamule predstavlja značajan prilog našoj vojnopomorskoj misli. Prema materiji koju obrađuje, metodu kojim se služi i po jasnoći izražavanja, autor je čitaocu pružio interesantnu i sintetizovanu građu, koja mu omogućuje da dođe do bitnih spoznaja u ovoj oblasti i shvati suštinu koncepcije na kojoj se zasnivaju izgradnja i razvoj naše ratne mornarice, a i njena upotreba u opštenarodnom odbrambenom ratu.

Koncept na kojem je autor zasnovao svoje delo je jasan i logičan. U prvoj glavi uvodi čitaoca u istorijat razvoja vojnopomorske misli i suštinu sadržaja dela klasika pomorske strategije i pomorske ratne veštine uopšte. Autor zatim daje jasan prikaz evolucije te misli u periodima prvog i drugog svetskog rata, posebno ukazujući na stepene iskustva.

U drugoj glavi knjige autor obrađuje pomorsko-strategijsku misao našeg vremena, koja evoluirala u skladu sa stalnim porastom značaja mora u savremenoj strategiji i uticajem tehnološke revolucije, koja je ratnim mornaricama velikih sila obezbedila nagli uspon zasnovan u prvom redu na fenomenu nuklearne energije, razvoju raketnog oružja i elektronike. Zbog toga je udarna moć ratne mornarice postala znatno veća i omogućila uništavanje ciljeva i na velikoj dubini kopna. Danas praktično ne postoji ni jedna tačka na zemljinoj kugli koja ne bi mogla biti zahvaćena balističkim i drugim raketama sa podmornica i površinskih ratnih brodova. Autor analizira uticaj tog fenomena na strukturu snaga ratne mornarice i njihovu strategijsku ulogu, ukazujući istovremeno na značaj mornarica

vođćih svetskih sila koje neposredno utiću na razvoj mornarićkih snaga drugih zemalja. Međutim, iako su nuklearna oruđa uglavnom privilegija velikih, savremena tehnologija pružila je mogućnost i mornaricama malih zemalja da dođu do veoma efikasnih oružnih sistema i druge ratne tehnike koja se može uspešno upotrebiti u odbrambenom ratu. Ta činjenica postaje posebno znaćajna i aktuelna s obzirom na sve manju verovatnoću upotrebe nuklearnog oružja.

Autor zahvata i problem rukovođenja i komandovanja snagama ratne mornarice, ukazujući na činjenicu sve veće međuzavisnosti vidova i komponenata oružanih snaga prilikom izvođenja borbenih dejstava, te podvlaći neminovnost integracije dejstava, posebno u uskim morima. To se najneposrednije reflektuje i na organizaciju rukovođenja tim dejstvima i zahteva stvaranje jedinstvenih sistema na pomorskom vojištu, zasnovanih sve više na primeni automatizacije komandovanja na taktićkom i na višim nivoima.

Na osnovu zaključaka prethodnih analiza, autor prelazi na razmatranje problema savremene operatike, dajući poseban akcenat operacijama. Analizirajući vrste pomorskih operacija, on izvodi zaključke o mogućnostima njihovog izvođenja u uskim morima, ukazujući pri tome na specifićnost položaja malih ratnih mornarica i probleme razvoja njihove operativne misli uopšte. Izvedeni zaključci pružaju solidnu osnovu za razvoj naše pomorske operativne misli, za razumevanje mesta i uloge naše ratne mornarice u strategiji oružane borbe.

Treća glava knjige je neposredan prilog autora koncepciji razvoja i upotrebe snaga naše ratne mornarice na pomorskom vojištu. Analizirajući iskustva mornarice narodnooslobodilaćke vojske u periodu NOR-a, autor, uopštavanjem te bogate prakse, izvlaći mnoštvo znaćajnih principa u oblasti organizacije, rukovođenja, izgradnje snaga i izvođenja borbenih dejstava na Jadranu. Ta iskustva i principe on je obogatio i iskustvima partizanskog rata na moru i rekama u Vijetnamu i na tome stvorio ćvrstu osnovu za sagledavanje i prenošenje duha koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane na uslove jadranskog pomorskog vojišta.

Zadržao bih se nešto detaljnije na jednom vrlo znaćajnom pitanju, koje je u knjizi obraćeno, a odnosi se na strukturu snaga ratne mornarice koja odgovara našim zahtevima odbrane u savremenim uslovima. Autor na to pitanje daje jasan odgovor; u stvari, on razrešava dileme koje su jedno vreme bile prisutne i u našoj ratnoj mornarici.

Poznato je da su u nekim pomorskim zemljama postojala i postoje shvatanja o ratnim mornaricama tzv. »čistog tipa«. Mnogi pod tim pojmom podrazumevaju *mornarica* = *more*, odnosno *mornarica* = *flota*. Drugim rečima, sve ono što ne plovi ne spada u sastav ratne mornarice, sa izuzetkom vojnopomorskih baza koje uživaju *eksteritorijalnost* na prostoru koji brani kopnena vojska. Kod nas je takođe bilo sličnih, uglavnom pojedinačnih, shvatanja. Ona su nastala delom pod uticajem takvih gledišta još u RM predratne Jugoslavije, delom zbog bojazni da se flota *ne utopi* u strukutru snaga obalske odbrane i kopnene vojske — namenjene za odbranu primorskog pojasa, a delom i zbog površnog prilaza ili nesposobnosti da se realno shvate savremeni problemi odbrane našeg pomorskog vojišta. Sasvim je razumljivo da takav koncept ratne mornarice ne odgovara ni karakteristikama naše obale, niti suštini koncepcije ONO na tom delu našeg ratišta.

U bližoj prošlosti (do II svetskog rata) takva *čista mornarica* mogla je egzistirati (čak i u uslovima uskog mora) i izvršavati svoje zadatke zbog toga što je protivnička strana bila struktuirana na sličnom principu. Borba se vodila, po pravilu, isključivo na moru i flotnim snagama. Međutim, već prošli svetski rat pokazao je drugačiju sliku. Masovnim uvođenjem avijacije u sastave ratne mornarice i razvojem amfibijskih snaga, suštinski se izmenio način dejstva napadača sa mora. Posleratni razvoj je to još jače istakao. Danas se može sa sigurnošću tvrditi da bi svaka agresija koja bi usledila preko mora bila specifična integracija dejstava pomorsko-vazduhoplovnih i amfibijskih snaga. To nedvosmisleno potvrđuju i strukture savremenih ratnih mornarica, posebno onih koje bi mogle preuzeti ulogu nosioca napada. Zbog toga se postavlja zahtev da se integrisanom napadu pomorskih, pomorsko-desantnih i vazdušno-desantnih snaga na pomorskom vojištu, branilac mora suprotstaviti integrisanim snagama odbrane. U našim uslovima to znači: snagama sastavljenim od mornaričkih, kopnenih i vazduhoplovnih jedinica i jedinica teritorijalne odbrane. U tako integrisanim snagama na pomorskom vojištu, jedinice ratne mornarice čine osnovnu snagu, organizovanu kao poseban sistem sastavljen od flotnih snaga i obalske odbrane i namenjen za borbu na moru, otocima i priobalnom delu kopna u zahvatu vojnopomorskih baza, uporišta i desantnoopasnih rejonu. Neophodnost uvezivanja flotnih i obalskih snaga u jedinstveni sistem ratne mornarice je sasvim logična. Ipak, mislim da nije suvišno istaći i nekoliko argumenata koji to potvrđuju.

Flotne i obalske snage namenjene su da dejstvuju po desantnim snagama i drugim objektima na moru u isto vreme i gotovo na istoj prostoriji. Efikasnost takvog dejstva moguće je ostvariti jedino jedinstvenom doktrinom vođenja oružane borbe, uigranim sadejstvom i jedinstvenim komandovanjem.

Radi veće efikasnosti u zajedničkim dejstvima, neophodne su informacije flotnim i obalskim snagama, do kojih one mogu doći samo oslanjanjem na jedinstveni informativni sistem, jedinstvene operativne centre i jedinstveni sistem veza. To istovremeno zahteva i jedinstvena dokumenta veze i sadejstva kao i jedinstveni sistem orijentacije u prostoru. Ostvarivanje jedinstva misli i akcije, što je neophodan preduslov uspeha u združenom boju na moru, zahteva i jedinstveno školovanje kadra, jedinstveni sistem obuke i vežbi, jer se bez toga, u uslovima zajedničkih dejstava raketnoartiljerijskih snaga flote i artiljerijsko-raketnih sistema obalske vatre, ne može postići potpuna efikasnost.

Komplementarnost raznovrsnih borbenih sistema koji dejstvuju na moru i u priobalnom pojasu, po mom mišljenju, moguće je postići jedino ako se njihova izgradnja planira u okviru jedinstvene organizacije, tj. u okviru ratne mornarice. Time se postiže racionalnost, unifikacija i maksimalna efikasnost sistema.

Iz navedenog proizlazi zaključak da za naše uslove ne odgovara koncept *čiste mornarice*, pri kojem bi neko drugi rešavao probleme obalske odbrane, već da se ona mora izgrađivati i razvijati kao jedinstveni sistem flotnih i obalskih snaga. Zaključio bih stavom autora (navedenim u knjizi na strani 184): »Odvajanje flotnih snaga od obalskih snaga ratne mornarice i pokušaj da se od njih učine samostalne snage sposobne da same rešavaju krupne zadatke odbrane i da izvode operacije, bila bi neprihvatljiva imitacija velikih ratnih mornarica i njihovih flota, što bi moglo doneti krupne štete. Polazeći sa ovih pozicija, kod nas nisu nikada mogle biti prihvaćene ideje o eksteritorijalnosti ratne mornarice; pogotovo bi one danas bile deplasirane, u vrijeme kada se na otocima, obalskom moru i obali razvijaju brojne snage TO, koje sa ratnom mornaricom čine jedinstvenu snagu odbrane.«

Izneo bih nekoliko zapažanja o problemima koji su u ovoj knjizi obrađeni.

Autor je dobro uočio da je odbrana obale naš težišni zadatak na Jadranu. U izvršavanju tog najvažnijeg zadatka on daje najznačajnije mesto i ulogu savremenim pomorskim snagama. Svakako da savremene pomorske snage najviše odgovaraju za raznovrsna dejstva u takvom ambijentu kao što je otvoreni morski prostor i akvatorija sa otočjem. Takve pomorske snage poseduju veoma veliku manevarsku sposobnost i mogu brzo da prenose težište sa jednog na drugi deo vojišta. One poseduju veliku udarnu snagu, koja se najviše ispoljava u raketno-artiljerijskim i torpednim udarima. Pored svega toga, treba naglasiti da su u protivdesantnoj odbrani morske obale ciljevi na moru izrazito rentabilni i da je u višednevnim dejstvima, na obali i kopnu, na primer, teško postići tako krupne rezultate koji se mogu ostvariti na moru potapanjem samo jednog desantnog broda sa ukranim trupama i borbenom tehnikom. Autor s pravom ističe da su savremene pomorske snage nezamenljive u odbrani obale, te je stoga potpuno razumljivo što snage ratne mornarice čine okosnicu sveukupnih snaga namenjenih za odbranu na pomorskom vojištu i što su flotne snage glavni nosilac manevra i udara.

U knjizi je takođe dobro istaknuta međuzavisnost flotnih i snaga obalske odbrane. Naime, logično je da savremenije i borbeno efikasnije snage obalske odbrane mogu pružiti udarnim pomorskim snagama bolju i sigurniju zaštitu i operativnu osnovicu, pa će njihova dejstva u takvim uslovima biti efikasnija i moći će se odvijati i na većim udaljenostima od dometa obalske artiljerije i raketa obala-more. Isto tako, snažna i efikasna dejstva udarnih pomorskih snaga na većim daljinama, ispred zona dejstva OA i raketa obala-more, mnogo doprinose i većem uspehu obalske odbrane, jer će agresor ući u njihovu zonu dejstva znatno oslabljen. Autor u knjizi upoređuje ovakva dejstva udarnih pomorskih snaga sa situacijom kada ispred prednjeg kraja odbrane na kopnu dejstvuju veoma snažni prednji odredi koji su u stanju da napadaču nanesu osetne gubitke. Uz to valja napomenuti da obalske pomorske snage, uključujući obalsku službu osmatranja i javljanja (OSOJ), ronilačke jedinice raznovrsne namene i druge, znatno doprinose većoj žilavosti, pokretljivosti i udarnoj snazi mornaričke pešadije, obalske artiljerije i raketa obala-more, kao osnovnih snaga obalske odbrane. Konačno, potrebno je reći da su udarne i obalske pomorske snage sposobne da,

osim težišnih zadataka u odbrani obale, izvršavaju i mnoštvo drugih, tipično pomorskih zadataka, kao što su: odbrana vlastitog pomorskog saobraćaja, napadna dejstva na pomorski saobraćaj agresora i podrška primorskom krilu kopnene vojske.

Raspravljajući o problemu strukture i organizacije snaga za odbranu morskog obale kod srednjih i manjih zemalja, autor navodi dva karakteristična primera: prvi — kada postoje integrisane snage za odbranu na pomorskom vojištu, čiju okosnicu čini ratna mornarica i, drugi — kada se formira primorski front sa težištem na snagama KoV. Pri tome on izvodi logičan zaključak da se varijanta primorskog fronta obično javlja onda kada pomorske snage jedne zemlje nisu u stanju (zbog malobrojnosti i tehničke zaostalosti) da preuzmu težišne zadatke odbrane. Autor ovu postavku potkrepljuje i konkretnim primerima iz naše prakse, kada smo odmah nakon drugog svetskog rata imali primorski front, jer smo raspolagali sa sasvim slabim i nedovoljnim pomorskim snagama (imali smo samo ostatke snaga ratne mornarice bivše Jugoslavije i manji broj trofejnih brodova). Posle toga smo, relativno brzo, izgradili dosta snažne pomorske snage (sa težištem na torpednim čamcima), koje su u to vreme bile na nivou svojih zadataka i težište odbrane bilo je preneto na te pomorske snage. Međutim, krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina naše pomorske snage (torpedni čamci i razarači — kao nosioci udarne moći) bile su već tehnički zastarele i nisu više mogle biti nosilac odbrane na pomorskom vojištu, pa smo se zato ponovo vratili varijanti primorskog fronta sve do kraja šezdesetih i početka sedamdesetih godina, kada su kompletirane naše sadašnje udarne pomorske snage (sa raketnim čamcima kao osnovnim nosiocem vatrene moći), koje su ponovo preuzele ulogu osnovnog nosioca odbrane. Autor, takođe, navodi da je naš drugi povratak na varijantu primorskog fronta bio uzrokovan time što u određenim istorijskim prilikama nismo mogli pravovremeno izgraditi, tj. modernizovati naše flotne snage. S tim se samo delimično slažem i mislim da je, pored objektivnih uzroka, za takvo stanje bilo i razloga subjektivne prirode, tj. postojalo je izvesno nerazumevanje značaja i uloge flote, pa smo se relativno kasno počeli baviti proučavanjem problema njihove modernizacije i uopšte problemima osavremenjavanja naše koncepcije i doktrine odbrane na pomorskom vojištu. Mislim da nam je to veliko i dragoceno iskustvo i da naša pažnja mora ubuduće biti stalno okrenuta pitanjima modernizacije flote i snaga ratne mornarice u celini i u tehničkom pogledu i u pogledu organizacije i obuke. Pri tome imam u vidu i potrebu stalnog preispitivanja do-

gradnje naših udarnih pomorskih snaga koje, po mom mišljenju, u svom sastavu moraju imati i izvestan broj savremenih brodova većeg deplasmana, koji bi bili u stanju da djeluju na prostoru Jadrana i u najtežim hidrometeorološkim uslovima.

Kapetan bojnog broda
Milun NIKOLIĆ

Diskutovaću prvenstveno o problemima komandovanja i rukovođenja snagama ratne mornarice. Odmah treba konstatovati da je autor u knjizi tom problemu posvetio odgovarajuću pažnju. On o tome, u većem ili manjem obimu, govori na tri različita mesta. Najbitniji opšti problemi rukovođenja i komandovanja u ratnim mornaricama obrađeni su u zasebnom poglavlju, pod naslovom *SAVREMENO RUKOVOĐENJE POMORSKIM SNAGAMA*. Međutim, oni su razmatrani na još dva mesta, i to pri razradi naših iskustava u NOR-u na moru, i u prikazu koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane na pomorskom vojištu.

Metodološki pristup autora razradi rukovođenja i komandovanja predstavlja, po mom mišljenju, određenu prednost. To mu je omogućilo da logičnim redosledom, na osnovu nekih bitnih opštih principa — karakterističnih za rukovođenje i komandovanje u savremenim uslovima — zatim, na osnovu dijalektičkog povezivanja tih principa sa istorijskim iskustvima, a posebno iskustvima iz našeg NOR-a na moru i na osnovu sagledavanja nekih opštih karakteristika slike budućeg rata na našem jadranskom prostoru u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata — izvuče logičan zaključak o nužnosti izgradnje jedinstvenog sistema komandovanja snagama ratne mornarice, ne samo u taktičkim okvirima, već i na operativno-strategijskom nivou.

Vrednost izvedenog zaključka uvećava činjenica što autor uvažava i neke druge značajne faktore koji, u većem ili manjem obimu, utiču na izgradnju sistema komandovanja snagama ratne mornarice u uslovima kakve pruža naše pomorsko vojište i realizacija koncepcije ONO, kao što su:

— uslovljenost sistema komandovanja geostrategijskim karakteristikama vojišta i operativno-strategijskim situacijama koje na njemu mogu nastati;

— nužnost tesnog taktičkog sadejstva raznovrsnih snaga RM na našem pomorskom vojištu, a pre svega između flotnih snaga i snaga obalske odbrane, tj. između snaga koje djeluju sa otoka i obalnog ruba i snaga koje djeluju na moru;

— nužnost tesnog sadejstva snaga RM sa ostalim snagama odbrane na pomorskom vojištu (KoV, RV i PVO), snagama TO i drugim odbrambenim strukturama društva;

— nužnost tesnog sadejstva snaga na frontu sa snagama u pozadini neprijatelja i snagama u vlastitoj pozadini;

— potreba da operativno-strategijska komanda na pomorskom vojištu, u određenim situacijama, učestvuje u rukovođenju borbenim dejstvima taktičkih jedinica, odnosno da usklađuje njihova dejstva;

— uticaj automatizacije prikupljanja i obrade podataka i informacija na proces donošenja odluke i rukovođenja borbenim dejstvima, te dijalektičko sagledavanje odnosa čovek—tehnika u tom procesu, posebno na operativnom nivou komandovanja.

To su, između ostalih, neki bitni faktori na osnovu kojih je autor izveo zaključak da se maksimalna efikasnost snaga odbrane na pomorskom vojištu može postići samo pod uslovom ako su one objedinjene u jedinstveni borbeni sistem i ako postoji jedinstveni sistem komandovanja na operativno-strategijskom nivou.

Smatram da je ipak potrebno da se neki od navedenih faktora i detaljnije razrade, premda je to autor učinio u svom radu na zadovoljavajući način.

Sa znatnim povećanjem dometa oruđa obalske odbrane (dalekometna OA i rakete obala-more) višestruko je povećan morski prostor u kojem, pri odbrani obale i otoka od napada sa mora, treba istovremeno da dejstvuju udarne pomorske snage i snage obalske odbrane, i to po istim ciljevima, što nužno uslovljava njihovo tesno taktičko sadejstvo. Ovde se, u stvari, ne radi o sadejstvu u klasičnom smislu, već o jedinstvenim — *uvezanim* dejstvima, pri čemu se koristi jedinstveni izviđački sistem i sistem za prenos i obradu podataka i informacija. U takvim uslovima otoci i more, kao i prostor oko njih, predstavljaju jedinstvenu taktičku celinu (što je autor u knjizi posebno istakao), iz čega proizlazi zahtev da se rukovođenje i komandovanje svim snagama koje dejstvuju na tom prostoru mora potpuno uskladiti, a po mogućnosti i objediniti na jednom komandnom mestu (na brodu ili na otoku). Autor je tu ideju izneo u svom radu, ali je nije detaljnije obrazlagao. Mišljenja sam da je potrebno da se ona temeljito izuči. Brze izmene taktičke situacije na moru ispred obale i otoka još više potenciraju ovaj zahtev. Tesno taktičko sadejstvo flote i obalske odbrane podrazumeva, osim ostalog, da starešinski kadar na ratnim brodovima i u jedinicama OA i raketa obala-more mora potpuno poznavati obostrane mogućnosti i biti maksimalno obučan za zajedničko dejstvo po ciljevima na moru.

Nužnost učešća operativno-strategijske komande na pomorskom vojištu u rukovođenju dejstvima na taktičkom nivou spada takođe među pitanja koja zaslužuju veću pažnju. Veoma je značajno da se shvati da u našim uslovima operativno-strategijska komanda na pomorskom vojištu mora u odgovarajućim situacijama neposredno rukovoditi dejstvima i na taktičkom nivou, na što je autor u svom radu nedvosmisleno ukazao, tim više što se uzastopnim dejstvima na tom nivou mogu, u kraćem vremenskom razdoblju, ostvariti ciljevi operativnih razmera. Navešću samo nekoliko karakterističnih faktora koji opravdavaju takav stav:

- mogućnost brzih izmena situacije, koje često mogu učiniti ne-celishodnim unapred planirana borbena dejstva i planove sadejstva;

- pomorsko vojište u našim uslovima predstavlja jedinstvenu operativno-strategijsku celinu, što uslovljava neophodnost veće povezanosti i usklađenosti dejstava na taktičkom nivou;

- taktičke jedinice udarnih pomorskih snaga, zbog velike udarne moći i velikih manevarskih mogućnosti, uz upotrebu u pravo vreme i po kapitalnim ciljevima, mogu bitno uticati na uspeh u izvršavanju zadataka odbrane na pomorskom vojištu;

- potreba za brzim prenošenjem težišta dejstava sa jednog na drugi deo vojišta.

U vezi sa rukovođenjem snagama RM potrebno je u najkraćim crtama sagledati i dijalektičku povezanost organskog (upravnog) rukovođenja i upotrebe tih snaga u izvršavanju namenskih zadataka.

Zbog svih navedenih razloga, koji uslovljavaju nužnost tesnog sadejstva između flotnih snaga i snaga obalske odbrane, neophodno je da se te snage, radi njihove efikasnije i ekonomičnije pripreme i upotrebe u izvršavanju namenskih zadataka, izgrađuju prema potpuno usklađenim i jedinstvenim planovima. Da bi se to obezbedilo, mora postojati jedinstveni taktički nosilac njihovog razvoja, što podrazumeva da one moraju biti sastavni deo jednog vida (ratne morarice).

*

Na kraju, osećam potrebu da nešto kažem o onom delu knjige koji, po mom mišljenju, predstavlja njenu najveću vrednost. Mislim da je to deo u kome je razrađena *konceptija i doktrina opštenarodne odbrane na Jadranskom moru*. U tom delu je na sažet, ali plastičan način, prikazana sva vrednost naše koncepcije ONO na pomorskom vojištu. Takođe je ukazano na našu neospornu mogućnost da se

uspešno suprotstavimo svakom agresoru koji bi sa mora pokušao da ugrozi bilo koji deo naše teritorije. Stoga prikazana efikasnost naše koncepcije ONO na pomorskom vojištu može poslužiti, s jedne strane, kao opomena svakom potencijalnom agresoru, a s druge strane, ona učvršćuje uverenje u vlastite mogućnosti da snagama kojima raspolažemo možemo uspešno izvršiti postavljene zadatke odbrane u svim situacijama i varijantama dejstava koje bi nam agresor mogao nametnuti. Otuda sadržaj tog tela knjige ima veliki značaj i sa stanovišta vaspitanja našeg mlađeg starešinskog kadra i svih pripadnika ratne mornarice.